

РОЗДІЛ 5

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ «СОКІЛ», «СІЧ», «ПЛАСТ» І «ЛУГ» У ГАЛИЧИНІ В ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ 1914–1923 РОКІВ

На західноукраїнських землях у кінці XIX – першій половині XX ст. працею кількох поколінь була створена мережа громадських, політичних, господарських, культурно-освітніх, спортивних, пожежних, напіввійськових організацій, які відіграли помітну роль у формуванні української нації. Особливе місце у цьому процесі належить масовим молодіжним товариствам «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг». Члени цих організацій активно долучилися до створення першої в новітній історії України добровільної мілітарної формації – Легіону УСС, брали активну участь у розбудові ЗУНР та УНР, воювали у лавах ГА, київських Січових стрільців, Карпатської Січі, діяли в «Просвіті», Союзі Українок, Українському спортовому союзі, Українському студентському спортовому клубі, Організації вищих класів українських гімназій, руханкових і спортивних організаціях, УВО, ОУН, Українській народній самообороні, УПА, Українській дивізії «Галичина», збройному підпіллі 1940-х – початку 1950-х років, були творцями Акту відновлення Української Державності, Української Головної Визвольної Ради тощо. Особистості, виховані в товариствах «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг», значною мірою вплинули на національний розвиток і націоналістичний рух першої половини XX ст. та наступник поколінь.

Період національно-визвольної боротьби 1914–1923 рр. став великим випробуванням для значної частини членів цих організацій. Багато з них загинули в цих буремних подіях, частина повернулася в Галичину, як-от: Степан Гайдучок, Роман Дашкевич, Олена Степанів, Петро Франко, Іван Чмола, Степан Шухевич та ін., інші – емігрували в різні країни Європи й Америки. З окупацією Галичини поляками, діяльність українських сокільських, січових, пластових і лугових товариств переходить в інший формат. Треба було пристосовуватися до нових реалій, дещо змінювати форми роботи. Окрім

того, необхідно було зберегти національну пам'ять про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр.

Українська історіографія представлена багатьма працями, у яких розглянута історія зазначених товариств від кінця XIX ст. до 1939 р., серед них, зокрема, й публікації автора. Однак питання збереження національної пам'яті про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр. у контексті суспільно-культурної діяльності окремо не висвітлювалися. З огляду на це, підготовлено цей розділ, хронологічні межі якого окреслені 1920–1930-ми роками. Нижня межа – відновлення діяльності цих організацій; верхня – сумнозвісна політика пацифікації українців у Галичині, проведена польською владою у вересні–листопаді 1930 р.

У міжвоєнний період імена діячів української національно-визвольної боротьби 1914–1923 рр. присвоювалися структурним підрозділам організації «Пласт». У 1920-х роках у її складі полки, сотні, чети і навіть деякі гуртки носили імена осіб, які загинули у вирі війни: Федя Черника, Дмитра Вітовського, Софії Галечко, Осипа Яримовича, Світлани Харченко та ін. У 1924 р. ВПК, яку очолював Северин Левицький, провела структурні зміни в організації (Сова, 2023а). Замість полків створено курені, у яких було від 3 до 7 гуртків. Декілька куренів однієї місцевості творили кіш. Кожен мав опікуна, який із-поміж іншого полагав у конфліктні ситуації, які виникали з місцевими органами влади та забезпечував стабільний розвиток. Для активізації роботи «Пласту» ВПК ввела поділ на округи. У 1920-х роках їх існувало 6 із центрами в Бережанах (згодом перенесено в Тернопіль), Коломиї, Львові, Перемишлі, Станиславові (тепер – Івано-Франківськ), Стрию (згодом перенесено у Дрогобич). У кожній окрузі ВПК призначала Окружну пластову команду. Всі пластові курені належали до трьох уладів: УУПЮ, УУПН, УУСП. Умовний віковий поділ передбачав 4 вікові категорії: новаки (6–12 років), юнаки (12–18 років), старші пластуни (18–35 років) та пластуни-сеньйори (від 35 років).

Ім'я Федора (Теодора) Черника носили такі пластові підрозділи: 1-ий курінь ім. Федя Черника УУСП у Львові (ІЦІАЛУ-30), 20-й курінь УУСП «Степові Вовки» ім. Ф. Черника та 61-й пластовий курінь ім. Федя Черника УУПЮ у Станиславові (заснований Василем Чукуриним у 1929 р.) (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 400, 405).

Яскравою сторінкою для «Пласту» є історія 1-го куреня ім. Федя Черника УУСП. Восени 1923 р. у Львові створено перший гурток

старших пластунів, який згодом був перейменований на «Клуб старших пластунів і пластунок ім. сотн. Федора Черника у Львові». У березні 1925 р. на основі цього клубу зареєстровано 1-ий курінь старших пластунів ім. Федя Черника. Восени 1926 р. чисельність куреня настільки зросла, що його було поділено на самостійні гуртки, які дали початок кільком куреням старших пластунів у Галичині (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 404). Зауважу, що Федір Черник (1894–1918) до Першої світової війни був членом пластового гуртка під керівництвом Івана Чмоли. У 1913 р. він закінчив Перемиську гімназію, був студентом права Львівського університету. В роки Першої світової війни – хорунжий Легіону УСС (від серпня 1914 р.), відбув скорострільний вишкіл (1916), командант чоти і сотні скорострілів УСС. Відзначився у боях на г. Маківка (1915), під Семиківцями (1915) і на Лисоні (1916). У с. Потутори потрапив у російський полон. Згодом став одним із організаторів Січових стрільців у Києві, ідеологом стрілецької соборницької ідеї. Командир 1-ї сотні Галицько-Буковинського куреня Січових стрільців, кулеметної сотні 1-го куреня Січових стрільців, кулеметної сотні Окремого загону Січових стрільців. Був сотником армії УНР, членом Стрілецької ради. Загинув 18 листопада 1918 р. у бою під Мотовилівкою під час протигетьманського повстання (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 336–337).

У Бережанах працював 41-й пластовий курінь ім. Осипа Яримовича, створений Володимиром Бемком у 1927 р. Це була данина пам'яті Осипові Яримовичу (1897–1917) – члену пластового гуртка під керівництвом Івана Чмоли до Першої світової війни, провіднику пластового гуртка у Філії Академічної гімназії у Львові. Свого часу Олександр Тисовський відзначив його як члена взірцевого гуртка впорядників. У роки війни був поручником Легіону УСС (від серпня 1914 р.). Командант чоти, а згодом сотні УСС (від квітня 1915 р.), учасник боїв на г. Маківка. Отримав поранення у боях на г. Лисоня. Загинув 1 липня 1917 р. біля с. Конюхів на Тернопільщині у бою з російською армією (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 358).

У Перемишлі діяв 86-й пластовий курінь ім. Світлани Харченко УУПЮ, створений Цьопою Паліїв у 1928 р. (ЦДІАЛУ-16, арк. 66–67 зв.). Світлана Харченко (1890-ті – 1919) була полковим лікарем 7-го Синього полку 3-ї піхотної Стрілецької дивізії армії УНР. Героїчно загинула у серпні 1919 р. у бою з більшовиками. І

хоча про її життя та діяльність на той час відомостей було обмаль, однак її чин було відзначено у назві цього пластового підрозділу.

Багатьох пластунів міжвоєнної Галичини привертала постать Дмитра Вітовського (1887–1919) – визначного військового й політичного діяча. Його ім'я присвоєно куреням УУПЮ: 37-му пластовому куреню в Самборі ім. Дмитра Вітовського, 48-му пластовому куреню у Підгайцях ім. Дмитра Вітовського, 53-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського у Львові, 65-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського в Озерній біля Зборова, 77-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського в Коломиї, 82-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського у Львові, 84-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського в Жовкві, 91-му пластовому куреню ім. Дмитра Вітовського у Загвізді, самостійному гуртку ім. Д. Вітовського у Калуші, а також 6-му старшопластовому куреню ім. Дмитра Вітовського, який діяв у Дрогобичі та ін. (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 394–406).

На честь визначної громадської діячки та хорунжої Легіону УСС Софії Галечко (1891–1918) у «Пласті» існував 31-й пластовий курінь ім. Софії Галечко в Дрогобичі. Його заклала у березні 1922 р. Вікторія Гавдяк з учнів учительського семінару сестер василіанок (ЦДІАЛУ-10, арк. 78; ЦДІАЛУ-11, арк. 108, 110, 112, 115; ЦДІАЛУ-13, арк. 2–4; ЦДІАЛУ-14, арк. 119, 121). А також було засновано пластовий курінь ім. Софії Галечко у Винниках (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 403).

Імена українських діячів, які мали вплив на формування ідеології організацій «Сокіл», «Січ» та «Пласт», напередодні та в роки Першої світової війни присвоювали деяким структурним підрозділам. Серед них удостоєні Іван Франко (1856–1916), Наталя Кобринська (1855–1920), Леся Українка (1871–1913), Остап Вахнянин (1890–1924) та ін.

Ім'я Івана Франка носили пластові курені УУПЮ: 18-й пластовий курінь ім. Івана Франка в Дрогобичі (ЦДІАЛУ-9, арк. 3 зв.; ЦДІАЛУ-10, арк. 71 зв., 106 зв.), 62-й пластовий курінь ім. Івана Франка в Володимирі-Волинському (ЦДІАЛУ-21, арк. 55–57; ЦДІАЛУ-28, арк. 55–57), 46-й пластовий курінь ім. Івана Франка в Завадові, 89-й пластовий курінь ім. Івана Франка в Саджаві (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 399, 402).

Наталя Кобринська стала патроном для 26-го пластового куреня ім. Наталі Кобринської в Косові (ЦДІАЛУ-24, арк. 74, 103), 71-го

пластового куреня ім. Наталі Кобринської у Львові, 78-го пластового куреня ім. Наталі Кобринської в Межирічах УУПЮ (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 397, 401).

На честь Лесі Українки названо курені УУПЮ: 14-й пластовий курінь ім. Лесі Українки в Сокалі, 44-й пластовий курінь ім. Лесі Українки у Львові, 59-й пластовий курінь ім. Лесі Українки в Тустановичах, 63-й пластовий курінь ім. Лесі Українки в у Володимирі-Волинському, 73-й пластовий курінь ім. Лесі Українки в Луцьку, 91-й пластовий курінь ім. Лесі Українки в Станиславіві (ЦДІАЛУ-6, арк. 3 зв.; ЦДІАЛУ-16, арк. 32, 34, 35).

Остап Вахнянин – військовий і культурний діяч, співзасновник «Пласту» на Закарпатті, патрон 50-го пластового куреня ім. Остапа Вахнянина у Львові та пластового куреня в Застав'ї УУПЮ (ЦДІАЛУ-33, арк. 429, 430, 434, 659, 661, 727, 758, 952, 1150, 1187, 1224).

Українські молодіжні товариства віддавали шану також тим військовим, державним і громадським діячам часів Першої світової війни й Української революції 1917–1923 рр., які виїхали за межі Галичини або закордон, зокрема громадському, військовому та державному діячу Іванові Боберському (1873–1947), письменниці та громадській діячці Людмилі Старицькій-Черняхівській (1868–1941) та ін.

Ініціативи, здобутки й осяги діяльності і сама постать І. Боберського, його внесок у розвиток організацій «Сокіл», «Січ» і «Пласт» були гідно оцінені сучасниками. На початку 1920-х років на основі його діяльності, праць та афоризмів викристалізувалася сокільська ідеологія, оформлена у «Десять заповідей українського сокола та сокілки» (ЦДІАЛУ-3, арк. 1; Сова, 2019, с. 242–243). Упродовж 1920–1930-х років вдячні вихованці І. Боберського, які працювали в різних громадських товариствах міжвоєнної Галичини, започаткували відзначення днів його народження. Зокрема, знаковими подіями громадського рівня стали святкування 50-річчя та 60-річчя І. Боберського, організовані львівським товариством «Сокіл-Батько» (ЦДАВО-2, арк. 92–95; ЦДІАЛУ-1, арк. 6; Сова, 2019, с. 242–243). Із нагоди 50-річчя від народження «Батька українського тіловиховання» у Львові було створено спеціальний фонд ім. І. Боберського, кошти з якого йшли на «переведення в життя ідеї Вчителя а саме: на закупню українського майдану у Львові і фахове формування нового покоління січово-сокільських робітни-

ків. Віримо, що за нашим кличем поспішають не лиш Його ученики, але члени УГА і всі громадяне, які відносяться з признанням до Його праці» (Бучко, Гайдучок, Кузьмич, 1923). Подібні святкування проводилися і в інших містах та селах Галичини у 1930-х роках. Керівництво товариства «Сокіл-Батько» у Львові на честь І. Боберського назвало Український спортовий кружок у Львові. Однак він проіснував недовго.

Дівочий 36-й пластовий курінь ім. Людмили Старицької-Черняхівської створений 1923 р. у Дрогобичі при гімназії «Рідної школи» (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 398). Збереглася коротка історія куреня за 1923–1925 рр., укладена курінною Степанією Веселою та писарем Мирославою Тустанівською. Документ завірено курінною печаткою та штампом коша українських пластових куренів у Дрогобичі із зазначенням дати – 26 грудня 1925 р., у якому зазначалося: «Дня 8.VIII.1924 р. затвердила Верх[овна] Пл[асова] Ком[анда] самостійну жіночу частину яко XXXVI Пл[асовий] Пол[к] ім[ени] Людмили Старицької-Черняхівської, з зеленою краскою полка» (ЦДІАЛУ-20, арк. 37–38).

Українські товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» належно вшановували діячів, убитих у 1920-х роках. Зокрема, громадську діячку Ольгу Басараб (1889–1924), яку закатували поляки у львівській в'язниці, а також державного, військового і політичного діяча Симона Петлюру (1879–1926), якого вбили радянські органи державної безпеки.

У Самборі 47-й пластовий курінь ім. Ольги Басараб УУПЮ фактично працював напівлегально (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 399). У його звіті за 2-й квартал 1926 р. зазначено: «13. Завваги і бажання. Справа легалізації нашого Куріня нічо не поступила в період. До Дирекції нашої школи прийшов з Кураторії обіжник нагадуючий на яких умовинах можуть існувати укр[аїнські] пл[асові] частини. Отже: можуть існувати тільки під зверхністю Дирекції школи, з відзнак мають відкинути всякі національні емблеми, не сміють бути в порозумінню з іншими пл[асовими] Курінями, ані брати участі в жадних зїздах, чи стрічах. На случай переступлення розпорядку відвічає Директор своєю особою. Після пояснення проф[есора] Д-ра Скорика, дістали такі обіжники усі школи У[країнського] П[едагогічного] Т[овариства]. Формальної відповіді на рішення конференції збору учительського про існування пл[асової] частини в нашій школі – нема. Супроти сього наш Курінь існує»

(ЦДІАЛУ-10, арк. 63). Із цитати видно, що дівочий пластовий курінь працював у досить складних умовах. Однак, незважаючи на них, вони зуміли виготовити печатку, якою завіряли відповідні документи. Можливо, з конспіративних причин, щоб не наражати себе на небезпеку, було прийнято рішення про те, щоб на печатці не вказувати населеного пункту, в якому існує пластовий підрозділ, зокрема м. Самбір.

На честь Симона Петлюри названо такі курені УУПЮ: 60-й пластовий курінь ім. отамана Симона Петлюри у Радивиліві, 64-й пластовий курінь ім. Симона Петлюри в Межирічах, 72-й пластовий курінь ім. Симона Петлюри в Луцьку (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 400–401). Як бачимо, Волинь підхопила традиції, які глибоко укорінилися в Галичині, що проявилось не тільки у методиці ведення праці, а й у назві структурних підрозділів.

У 1920-х роках також було гідно пошановано тих осіб, які повернулися до Галичини. Серед них педагога, науковця, громадську та військову діячку Олену Степанів (у заміжжі – Дашкевич (1892–1963)) та поетесу, громадську діячку Костянтину Малицьку (1872–1947). Їхні імена в назвах затвердили такі курені УУПЮ: 54-й пластовий курінь ім. Олени Степанівни в Тисьмениці, 60-й пластовий курінь ім. Костянтини Малицької у Львові, пластовий курінь ім. Олени Степанівни у Львові на Левандівці (ЦДІАЛУ-18, арк. 16; ЦДІАЛУ-19, арк. 21; ЦДІАЛУ-34, арк. 37).

Товариства «Пласт» і «Сокіл» дали поштовх до створення громадських товариств, які носили імена діячів української національно-визвольної боротьби 1914–1923 рр. Серед них Український спортовий кружок ім. І. Боберського, УСК ім. Ф. Черника тощо (ДАЛО-2).

Пластові курені у 1920-х роках отримували іменування на честь національних символів і свят, військових формацій, бойових операцій. Серед них 2-й курінь УУСП ім. Івана Богуна (з 1928 р. – Загін «Червона Калина») у Стрию, 4-й курінь УУСП «22 січня 1919 р.» у Львові, 15-й курінь УУСП «Орден Залізної Остроги» у Львові, 18-й курінь УУСП «Лисоня» в Бережанах, 21-й курінь УУСП «Січові Стрільці» у Львові, підготовчий курінь ім. «Боїв за Львів», а також 64-й пластовий курінь ім. св. Архистратига Михаїла УУПЮ в Уневі (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 400–405).

Особливу увагу привертає діяльність 2-го куреня старших пластунів ім. Івана Богуна у Стрию, який у жовтні 1928 р. змінив наз-

ву на Загін «Червона Калина». На той час утворилися три центри життя куреня: Стрий, Львів і Краків. Найактивніший і найчисленніший осередок був у Львові. У Кракові навчалося не більше десяти членів, а в Стрию залишилися ті, хто не мав змоги продовжувати навчання у вищих закладах освіти, та ті, хто доїжджав до Львова на навчання. 2-й старшопластовий курінь «Червона Калина» став знаменитим осередком поширення націоналістичних ідей. Окрім виховання молоді, курінь опікувався стрілецькими могилами на г. Маківка, проводив мандрівки і табори, різнопланові заняття з топографії, історії України, народознавства тощо. Серед членів куреня були відомі особистості, такі як: Степан Бандера, Олекса Гасин, Остап Каратницький, Степан Охримович, Ярослав Падох, Ярослав Рак, Осип Тюшка, Богдан Чехут, Роман Щуровський, Дмитро Яців та ін. Більшість із них у 1920-х роках або згодом стали визначними діячами українського визвольного руху. У цей курінь подав прохання про прийняття і молодший брат Степана Бандери – Олександр. Виявлений документ датований 3 червня 1930 р. (ЦДІАЛУ-32, арк. 1–2). Викликає зацікавлення Друга Курінна рада у Львові, на якій були присутні: Ярослав Рак, Богдан Чехут, Степан Бандера, Ярослав Падох, Володимир та Роман Ерденбергери, Михайло Поточняк, Юліан Гошовський, Осип Тюшка, Роман Щуровський, Степан Новицький, Остап Каратницький, Євген Пеленський, Степан Охримович, Осип Грицак, Володимир Калинович. На ній розгорілася дискусія щодо питання про зміну назви куреня (офіційна назва на той час – 2-й курінь УУСП ім. Івана Богуна). Було висловлено три пропозиції: курінь ім. «Боїв на Маківці» (Ярослав Рак), курінь ім. «1-го листопада» (Степан Бандера), курінь «Червона Калина» (Ярослав Падох). У протоколі Другої Курінної ради про зміну назви зазначено: «...В рефераті заявився тов[ариш Ярослав] Рак за зміною назви куреня на курінь ім[ені] “Боїв на Маківці”, та за перебранням через курінь опіки над кладовищем Січових Стрільців на Маківці і за виставленням там пам’ятника. В дискусії тов[ариш Степан] Бандера подає зміну назви на курінь ім[ені] “1-го листопада”. Тов[ариш Богдан] Чехут зазначає, що всі товариші повинні від тепер взяти на себе якісь обов’язки, щоби потім можна виконати проекти. Тов[ариш Ярослав] Падох думає, що до реформ ще покищо за скоро. Як деякі тов[ариші] не пришли тепер на сходуни, то тимбільше не возьмуться до такої річі, що вимагає діла, а не слів. Будування пам’ятника радить відложити на пізніше, а що до назви куреня то є за думкою

тов[ариша Степана] Бандери, а ще краще було би змінити на назву “Червона Калина”. Тов[ариш Степан] Охримович є тої думки, що назву рішучо треба змінити. В курінях ст[арших] пл[астунів] прийнята традиція 1918 р. і того треба триматися. Проект ім[ені] “Боїв на Маківці” йому не подобається, а проєкт тов[ариша Степана] Бандери за поважний, свого поки що не має, але був би за проєктом тов[ариша Ярослава] Падوخа. Що до роботи на Маківці, то дуже є за нею, а уважав би радше за відповідніше перерабляти спільно картографію і т[аке] п[одібне]. У відповідь на це заявляє тов[ариш Ярослав] Рак, що тому бувби за упорядкування кладовища на Маківці, бо та робота вимагалаби засновання там пл[астового] табору, який згуртувавби всіх членів куріня і причинивбися до ще тіснішого його звязання. Назву “Боїв на Маківці” вибрав тому, що коло Стрия, осідку нашого куріня, нема кращого місяця, котреб було так записане в історії наших визвольних змагань як Маківка. Тов[ариш Євген] Пеленський є за назвою “Червона Калина” тов[ариша Ярослава] Падوخа і за заміткою тов[ариша Степана] Охримовича. Думає, що добре булоб застановитися над тим, щоби зайнятися військовим вишколом» (ЦДІАЛУ-31, арк. 2 зв.–3 зв.). Підсумком бурхливого обговорення стало те, що більшістю голосів вирішено змінити назву на «Червона Калина» (ЦДІАЛУ-31, арк. 4).

У липні 1930 р. відбувся одномісячний табір за участі 28 членів Загону «Червона Калина» біля с. Крушельниця (тепер – Стрийського р-ну Львівської обл.), недалеко г. Параска (Парашка). Комендантом табору був Ярослав Рак, бунчужним – Степан Новицький, писарем і референтом ватр – Ярослав Падох, кухарем – Володимир Ерденбергер, референтом піонерки та таборовим лікарем – Богдан Чехут, тереново-військовими референтами – Осип Карачевський і Михайло Поточняк, диригентом – Ярослав Рудницький. Окрім звичайної таборової програми, багато уваги приділялося організаційній розбудові куреня, зокрема усталенню його устрою, звичаїв і церемоніалу, плануванню роботи. Після закриття табору пластуни помандрували на г. Маківка, де було відправлено панахиду на могилах полеглих вояків УСС та 3 серпня таємно посвячено курінний прапор. Кошти на виготовлення прапора вдалося зібрати саме завдяки наполегливій праці С. Бандери. На прапорі був вигаптуваний клич: «Не принести сорому українській землі!». Його проєкт розробили Орест Гладкий та Юліан Буцманюк, а посвячення здійснив о. мітрат Йосиф Сліпий. Фактично це була одна з останніх ініціатив

курень. У вересні 1930 р. польська влада заборонила діяльність організації (Сова, 2023b).

Створене завдяки І. Боберському та керівництву «Сокола-Батька» у Львові у 1911 р., СТ «Україна» у 1920-х роках шанувало своїх загиблих членів, які взяли участь у різних військових формаціях у роки Першої світової війни, Української революції 1917–1923 рр. та полягли в боях за Україну. Серед них, зокрема, Роман Носковський, Зиновій Дума, Володимир Богонос, Кость Гусаківський, Роман Перфецький, Ананій Степанів, Федь Черник, Василь Остапчук, Роман Калецький та ін. (Чучман, 1936). Степан Гайдучок 1926 р. із нагоди 15-ліття СТ «України» писав: «Очевидно, що суть усього руху ще не в самих стрічах, осягах: важне для нас, який дух панував серед тої сотки академічної молоді, яку гуртувала до війни “Україна”. Сама назва товариства найкраще свідчить про це. Свідчить і це, що “Україна” тішилася симпатіями і старих студентів, які творили у ньому т[ак] зв[аних] спортових теоретиків, котрі інстинктивно шукали по палких, з’їдливих дискусіях, які відбувалися між Українським Спортовим Союзом і Академічною Громадою, спортової радості життя, блиску, гумору, нової енергії. Про духа цієї молоді свідчить і вечір у честь [Івана] Богуна, участь у пропаганді закупна площі [Сокола-Батька], поїздки на села, участь у протиросійських демонстраціях в 1911 р., участь у стрілецьких вправах з Низкокломом у зубницькому лісі та з [Сенем] Горуком по сихівських осінних полях. Про духа свідчать могили [Федя] Черника, [Костя] Гусаківського, [Романа] Перфецького, [Зиновія] Думи й ин[ших] ... Від 1914 р. до 1920 р. годі було говорити про змагання, рекорди і т[ак] п[одібне]. Члени т[овариств]ва розгравали їх на широких просторах із крісом у руці і там ставили осяги. По таборах полонених не один із членів “України” спортом старався видобути себе й інших з байдужості і морального отупіння. В італійських, чеських і польських таборах дали члени “України” товчок до організування спортових гуртків, щоби набрати духа й віри в себе» (Гайдучок, 1926).

З огляду на воєнні події та заслуги членів, керівництво СТ «Україна» у 1920-х роках зробило спробу змінити назву товариства на українське спортове товариство «Тризуб» із центром у Львові та поширенням діяльності на територію Львівського воєводства (ДАЛО-1, арк. 63). Однак польська окупаційна влада не схвалила такої ініціативи.

Українські товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині міжвоєнного періоду використовували у своїй символіці й

атрибутиці державні та територіальні символи. Символіка базувалася на поєднанні таких основних складових: національні та державні символи; символи, пов'язані з періодами історії України – Київської Русі, козацько-гетьманським і подіями національно-визвольної боротьби 1914–1923 рр. Автори символіки, усвідомлюючи її великий психологічний і моральний вплив, намагалися за допомогою різних кольорів і знаків, ґрунтуючись на українській історії та традиціях, передати дух кількох епох історії України. Зображення Лева символізувало часи Галицько-Волинської держави, малинове полотнище – козацькі традиції, синьо-жовті кольори – змагання української нації за волю та державність (Сова, 2009, с. 13). Однак використання цих символів у прапорах, емблемах, відзнаках, одностроях, печатках польська влада трактувала неоднозначно, що супроводжувалося обговоренням у тогочасній пресі, переслідуваннями, штрафами, судовими процесами та заборонами діяльності осередків. Наведу один приклад.

У фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові (ЦДІАЛ України) виявлено три різні печатки, які дають можливість простежити розвиток пластової сфрагістики 18-го пластового куреня ім. Івана Франка у Дрогобичі упродовж 1922–1930 рр. У квітні 1922 р. Михайло Іваненко заклав цей курінь при гімназії «Рідної школи» у Дрогобичі (Свідзинська, Сова, Юзич, 2015, с. 396). Першопочатково до нього належали хлопці і дівчата, згодом – лише хлопці. Курінь дуже активно проводив свою діяльність. З-поміж іншого йому вдалося досить швидко виготовити печатку. Перше і єдине зображення першої печатки зафіксоване на документі, який датується 23 березня 1923 р. Це відповідь на запит Верховної пластової ради у Львові від 18 березня 1923 р. про почесних членів, які належали до 18-го пластового полку ім. Івана Франка. Отже, у переліку почесних пластунів і пластунок знаходимо імена та прізвища Юліяна Саварина, Василя Шевчука, Степана Коржинського, Олени Коржинської, Сидонії Коржинської. Документ завірений підписами опікуна полку о. Степана Венгриновича, полковника Дмитра Мінчака та містить відбиток печатки із зображенням Лева, який спинається на скелю (ЦДІАЛУ-25, арк. 7). Подальші документи свідчать про те, що перша полкова печатка використовувалася нетривалий відрізок часу. Відмова від неї може пояснюватися подіями, які відбувалися в Галичині у першій половині 1920-х років. Адже польська влада видала чимало заборон щодо використання тризуба,

синьо-жовтого прапора та лева. Дуже часто такі заходи закінчувалися заборорою українських товариств. Показовим у цьому аспекті став старостинський указ, який забороняв діяльність «Просвіти» у с. Боляновичі (тепер – село Шегинівської територіальної громади Яворівського р-ну Львівської обл.) через використання останньою печатки із зображенням, як зазначалося у документі, «руського Льва». У львівському часописі «Діло» у дописі під назвою «Лякаються льва на ... печатці» за 10 серпня 1923 р. повідомлялося таке: «Нам надіслано дослівний відпис старостинського указу, яким розв'язується [забороняється діяльність – А. С.] читальню за печатку зі зображенням льва, який лякає п[ана] старосту своїм політичним характером. Л. 13403/23. Mościska 20. lipca 1923» (Лякаються льва, 1923). Уже з липня 1923 р. 18-й пластовий курінь ім. Івана Франка почав застосовувати у роботі іншу печатку із зображенням трипелюсткової лілії з Тризубом. Друга печатка фіксується на документах від 25 липня 1923 р. до 12 жовтня 1929 р., зокрема на звітах, листах, зверненнях, виказках (ЦДІАЛУ-7, арк. 12 зв.; ЦДІАЛУ-8, арк. 9–9 зв.; ЦДІАЛУ-9, арк. 3 зв.; ЦДІАЛУ-10, арк. 71 зв., 106 зв.; ЦДІАЛУ-11, арк. 81; ЦДІАЛУ-12, арк. 104–110; ЦДІАЛУ-14, арк. 93–95; ЦДІАЛУ-15, арк. 1–4.; ЦДІАЛУ-20, арк. 44; ЦДІАЛУ-21, арк. 4–17; ЦДІАЛУ-22, арк. 95; ЦДІАЛУ-23, арк. 55; ЦДІАЛУ-25, арк. 10–14, 19, 110; ЦДІАЛУ-26, арк. 8; ЦДІАЛУ-33, арк. 39, 175, 1142).

Аналізуючи сфрагістичні пам'ятки українських товариств «Сокил», «Січ», «Пласт» і «Луг» 1920–1930-х років, натрапляємо на унікальні печатки, які за основу брали зображення печаток військових і державних структур часів Української революції 1917–1923 рр. Розгляну один із таких прикладів.

Ще в 1924 р., розуміючи важливість документування історії, керівництво «Пласту» у Львові створило музей та архів (Сова, 2011). ВПК у Львові зверталася до куренів і гуртків із проханням надсилати коротку історію своїх пластових відділів. Частина куренів це завдання виконала. Завдяки цьому є декілька десятків відповідних «історій», «нарисів» і «хронік», які зберігаються в ЦДІАЛ України. У 1926 р. опікун 21-го пластового куреня ім. Івана Богуна професор гімназії Михайло Марковський написав на одну сторінку «Нарис життя і розвою» куреня. У нарисі він зазначав: «XXI Пл[астовий] Курінь зорганізовано в 1921/[19]22 шк[ільному] році. Праця в ній йшла живійше, бо в тім і в слідуючій шк[ільному] р[оці] укр[аїнська] гімназія числила 8 кл[асів], фреквенція була велика, поміж

учениками висших клас було багато бувших старшин У[країнської] Г[алицької] А[рмії] перенятих ідеєю Пласту і готових віддати свою силу і працю для її здійснення. Тому в гуртках, сотнях і курінях був живий рух. З браку відповідного приміщення для гімназії зродуковано в 1923/[19]24 шк[ільному] р[оці] висші класи укр[аїнської] гімназії. З того часу зменшилося число пластунів 21 П[ластового] П[олку] з браку старшої досвідченої молоді і досвідчених гурткових і сотених інтензивність праці в гуртках змаліла так, що Пласт[овий] Курінь в шк[ільному] р[оці] 1923/[19]24 і 1924/[19]25 заледво проявляв малі ознаки життя. В 1925/[19]26 [шкільному році] відновлено і скріплено життя в частині. Однак все ще замало з причини браку іспитованих пластунів. Пласт[ова] Ком[ан]да наглядала над діловодством і працею гуртків, уряджувала полеві вправи і прогульки (2 на дальшу мету), організувала бібліотеку (90 том[ів]) і відбуто 6 істор[ичних] і наук[ових] рефератів. Є надія що на будуче праця піде широким шляхом та бистрійше як передше» (ЦДІАЛУ-20, арк. 13). Перший пластовий іспит в 21-му пластовому полку ім. Івана Богуна 16 травня 1923 р. здали 21 пластун та 7 пластунок (ЦДІАЛУ-27, арк. 1–1 зв.). У 1926 р. члени куреня придбали 50 відзнак, із яких 40 припало на прихильників, 10 – на учасників (ЦДІАЛУ-27, арк. 7 зв.). Петро Пастух, Омелян Дrajньовський та Степан Олесків 27 червня 1926 р. склали пластову присягу (ЦДІАЛУ-27, арк. 9).

«Пласт» у Чорткові розвивався не так стрімко, як в інших містах Тернопільського воєводства, оскільки гімназія мала всього лише шість класів. Тому відбувалася постійна плінність кадрів. Про це неодноразово писав до ВПК у Львові професор Михайло Марковський (ЦДІАЛУ-27, арк. 13). Станом на кінець листопада 1926 р. 21-й пластовий курінь ім. Івана Богуна у Чорткові налічував 68 членів (ЦДІАЛУ-11, арк. 89), 11 лютого 1927 р. – 42 члени (ЦДІАЛУ-27, арк. 14), 20 жовтня 1927 р. – 47 членів (ЦДІАЛУ-12, арк. 130–131), 3 січня 1928 р. – 42 члени (ЦДІАЛУ-12, арк. 133), 30 вересня 1929 р. – 54 члени (ЦДІАЛУ-15, арк. 18), 1 квітня 1930 р. – 62 члени (ЦДІАЛУ-17, арк. 51–52). Чортківські пластуни 18–19 вересня 1929 р. провели дводенний табір у Чорному лісі, 1 листопада 1929 р. – Свято 1 Листопада (ЦДІАЛУ-15, арк. 18; Волове Очко, 1929). У 1929 р. 21-й пластовий курінь ім. Івана Богуна дбав про пластове постачання, готував пластунів до здачі першого і другого пластових іспиту і т. д. У 1930 р. чортківські пластуни організували два концерти (15 лютого – з показовими виступами плас-

тунів; 16 березня – присвячений Т. Шевченку), одноденну зимову мандрівку (2 січня), мали бібліотеку, яка налічувала 222 книжки, кооперативу «Відродження» тощо (ЦДІАЛУ-17, арк. 51–51 зв.). У документах ЦДІАЛ України зафіксовано дві різні печатки 21-го куреня ім. Івана Богуна у Чорткові. Одна з них виявлена на десяти документах, інша – на шести. Перша печатка є круглої форми діаметром 40 мм. Відбиток чорнильний, фіолетовий та чорний, із зображенням тризуба. Друга печатка – овальної форми, розмірами 34х44 мм. Відтиск чорнильний, фіолетовий, із зображенням трипелюсткової лілії з тризубом. Перша печатка прикладена до документів, які датуються 10 червня 1923 р. – 24 жовтня 1927 р., друга – 4 липня 1929 р. – 24 січня 1930 р. Друга печатка куреня, очевидно, використовувалася у діяльності до вересня 1930 р. – до сумнозвісної польської політики «пацифікації», що призвела до заборони пластової організації у Галичині.

Легенда першої печатки виконана друкованим шрифтом, написи україномовні. У легендах застосовано скорочення: «УКР.» – «УКРАЇНСЬКОГО». Легенда і зображення на першій печатці, на думку пластового керівництва у Львові, не відповідали пластовим нормам. Тому не випадково на прохання (завірене опікуном І. Калиняком, датоване 11 жовтня 1923 р.) 21-го полку ім. Івана Богуна у Чорткові до Верховної пастової ради у Львові про надіслання пластунам 10 пластових виказок, 10 пластових відзнак і пластову печатку Олександр Тисовський (псевдо «Дрот») написав таке: «Непластова печатка! Неприписові назва “Управа”. При нагоді звернути їм увагу. Хиба що вислано приписову печатку» (ЦДІАЛУ-27, арк. 3). Невідомо, з яких причин пластовий полк (курінь) ім. Івана Богуна у Чорткові впродовж тривалого часу й надалі використовував «непластову печатку». Можливо це була ініціатива керівництва куреня. Так чи так на це неодноразово звертало увагу керівництво «Пласту» у Львові. Зокрема, на звіті куреня ім. Івана Богуна у Чорткові, датованому 20 жовтня 1927 р. і завіреному кошовим Ярославом Оробцем, секретарем Петром Дяковським та зв’язковим Михайлом Марковським, містився «?» (ЦДІАЛУ-12, арк. 130–130 зв.).

Розглянута вище печатка – поки єдина сфрагістична пам’ятка серед усіх пластових куренів і структурних підрозділів Галичини, яка містить зображення тризуба без додаткових елементів. В організації «Пласт» того часу на печатках, як правило, використовували не сам тризуб, а організаційну емблему – мистецьки сплетені

тризуб і трипелюстка лілея, авторство якої належить професорові Академічної гімназії у Львові Миронову Федусевичу та графіку Робертові Лісовському (Сова, 2012). Зображення ж на пластовій печатці 21-го пластового куреня ім. Івана Богуна у Чорткові ідентичне зображенням на печатках військових і державних структур часів Української революції 1917–1923 рр. (ЦДАВО-1, арк. 37). На разі питання, як це зображення з'явилося на печатці 21-го пластового куреня ім. Івана Богуна, залишається відкритим. Можна припустити, що хтось із активних учасників Української революції 1917–1923 рр., опинившись у Чорткові, запропонував саме таке вирішення на пластовій печатці. Отож дослідники української сфрагістики мають перед собою приклад того, як автори печатки 21-го пластового куреня ім. Івана Богуна у Чорткові, усвідомлюючи її великий психологічний і моральний вплив, ґрунтуючись на українській історії 1914–1923 рр., намагалися показати тяглість українських традицій та змагання української нації за волю і державність.

Українські молодіжні організації Галичини міжвоєнного часу належно відзначали 1 листопада 1918 р. та Акт Злуки 22 січня 1919 р. Показовим щодо цього є «Свято І. Падоліста» у виконанні 31-го пластового куреня ім. Софії Галечко в Дрогобичі. У звіті про перебіг свята, яке відбулося 31 жовтня 1926 р., Стефанія Уруска (курінний писар) зазначала: «В склад програми входили слідуючі точки: 1. Відспівання пластового гимну. 2. Відчитання привітів. 3. Деклямація п[ід] з[аголовком] “Каменярі” (Ів[ана] Франка). 4. Хор – “Заквітчали дівчатонька” ([Романа] Купчинського). 5. Сольо – “Питається вітер смерти”. 6. Дуєт – “Чи піду в гай” (переклад з німецького). 7. Деклямація п[ід] з[аголовком] “Могила в гаю”. 8. Хор – “Ой зацвила черемха” ([Романа] Купчинського). 9. Кінцеве слово. 10. Відспівання Пл[астової] Присяги. Вечером о 6 год[ині] розпочалося Свято відспіванням пл[астового] гимну, відтак наступило відчитання привітів: від О[кружної] П[ластової] К[оманди], від XXXVI пл[астового] куріня жіночого і XVIII пл[астового] куріня мужеского з гімназії, які не могли явитися і спільно з нами відсвяткувати це Державне Свято, з огляду на перепони вищих властей, шкільних, а саме дирекції семинаря. Товаришка курінна виголосила декл[ямацію] п[ід] з[аголовком] “Каменярі”, яка викликала не мале захоплення серед невеликої кількості слухачів як: о. дир[ектор] Семінара, о. катехит, оо. Василіяни, СС. Василіянки, два пани Професори, родичі і мале число учениць того заведення. Мимо цього, що запрошення розі-

слано в час, інтелігенція дрогобицька не взяла участі в Пластовім Святі, в пам'ять тих, що не жаліли положити в жертві буйні голови за честь і свободу своєї Неньки-України. В часі відспівання стрілецьких пісень, можна було зауважити в тім хорі три групи пластунок о різному настрою: 1. група, яка стояла гордо, зі взнесеними головами, робила вражіння, немовби переносилася своїми думками в минувшину, в той час, коли боролися стрільці за волю і свободу України. Вона робила вражіння завзятих і готових сей час іти в бій. 2. група – надзвичайно сентиментальна, відчувала жаль і скаргу тих стрільців, які жалувалися, що не буде кому їх поховати, і захистити перед чорним вороном, який буде прилітати і видзьобувати їхні очі. 3. група – найменше перенята, а своїм виразом лица виказувала, що думала лише про зверхний вигляд і о тім, щоби добре удалося свято. Можна було зауважати ще четверту групу, яка була на салі. Ця група проявила свою цілковиту байдужність, бо навіть не явилася в пластовому однострою, за що дістала нагану в присутности цілого куріня. В закінченню, було сказано коротку історію про початок заснування української держави, її розцвіт і упадок, а також завізвання нас до праці для добра народу і щоби бути кожної хвили готовими на клич, який пролунає по всіх землях України “До борні за волю”. Пластову молитву відспівано з великим святочним настроєм» (ЦДІАЛУ-11, арк. 109–110). На цьому заході було зібрано 26 злотих, із яких 7 – передано сиротам, які втратили батьків на війні, 5 – допомога бідним пластунам, 6 – на потреби інвалідів, 8 – на будову пластового дому у Львові (ЦДІАЛУ-11, арк. 110).

Як повідомлялося у звіті за перший квартал 1929 р., 86-й пластовий курінь ім. Світлани Харченко в Перемишлі 22 січня 1929 р. провів «святочні сходи в пам'ять Великого Дня злуки українських земель. На святі були присутні також запрошені гості: члени філії тов[ариства] Охорони дітей і опіки над молоддю, пластуни Х Куріня і представники VI. Куріня. Свято зачалось відспіванням пл[астового] гімну. Дальше слідував реферат, деклямації і співи. Кожда точка програми була гарно виконана. Видно було, що пластуни всіма силами старалися гідно звеличати пам'ять Великого Дня» (ЦДІАЛУ-16, арк. 66–66 зв.).

Зі звіту команди УУСП про діяльність за період від 26 грудня 1929 р. до 26 вересня 1930 р., датованого 15 травня 1931 р., відомо, що 26 січня 1930 р. у Львові за участі майже 140 пластунів відбулася святкова Академія з нагоди Акту Злуки 22 січня 1919 р., на

якій виступили доктори Володимир Старосольський, Іван Макух та Михайло Галушинський. Володимир Старосольський дав аналіз чотирьох універсалів Української Центральної Ради, Іван Макух поділився спогадами про події часів Української революції 1917–1923 рр., Михайло Галушинський говорив про завдання сучасної молоді. Найбільше враження на учасників Академії мали спогади І. Макуха (ЦДІАЛУ-29, арк. 112 зв.).

Загалом проведення урочистостей з нагоди 1 листопада 1918 р. та 22 січня 1919 р. супроводжувалося читанням лекцій, семінарами, бесідами тощо.

Українські товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині щороку віддавали шану полеглим героям, доглядаючи місця поховань, відновлюючи могили, відправляючи панахиди біля могил, що супроводжувалися відповідними промовами та залученням багатьох людей як місцевого населення, так і приїжджих із різних куточків Галичини тощо. Так, у 1927 р. осередки «Сокола» провели масові заходи: свято борців у Раві-Руській за участі 266 членів (17 липня), у Краснім (17 липня), у Соколівці Золочівського повіту (24 липня), у Лагодіві Перемишлянського повіту за участі 249 соколів і 257 сокілок (31 липня), у Комарні Рудківського повіту (31 липня) тощо. Свято «1 падолиста» провели сокільські товариства в Комарні, Золочеві, Винниках, «Сокіл-III» та «Сокіл-Батько» у Львові (Українське сокілство, 1928). Організація «Луг» 22 липня 1928 р. провела «Свято в честь стрілецьких могил» у с. Гиновичі Бережанського повіту. У часописі «Вісти з Лугу» з цього приводу написали: «Дня 22. липня 1928 р. відбулося в Гиновичах Бережанського повіту Свято в честь стрілецьких могил і Луговий фестин. У Святі взяли участь около 500 Луговиків, 126 Луговичок в рядах і одностроях з прапорами і численні маси громадянства. (Луги з сіл: Гиновичі, Ценів, Жуків, Посухів, Потутори, Конюхи, Розгадів, Шумляни, Урмань, Лапшин і Дрищів). О год[ині] 9-й рано розпочалася торжественна Полева Служба Божа співана оо. Заверухою і Недільським. Співав хор з Розгадова. О год[ині] 11.30 перед полуднем рушив величезний святочний похід в напрямі на гостинець (попри знищений пам'ятник Тараса Шевченка) на стрілецькі могили. Могили гарно упорядковані, на кожній дубовий хрест з написсю: “Борцям за волю України”. На могилах вже ждуть численні маси громадянства, почесну сторожу творить Луг з Гинович. Великий похід приходить на місце. Наступає панахида до котроїстали: оо. Заверуха, Гаврило, Мигоцький і

Недільський. По зложенню вінців на могили похід рушив з поворотом до села. По обіднім відпочинку о год[ині] 4-й зачалося Лугове свято-фестин. Відбулися Лугові вправи вільноруч, топірцями і ручниками Луговиківі Луговичок при сільській музиці з Гинович. По відспіванню Лугового гимну, наступила дефіляда Лугового брацтва, а опісля всякі інші товариські забави. Свято випало дуже величаво, погода дописала як слід, Лугова молодь Гинович під проводом свого меткого і свідомого голови тов[ариша] Івана Королишина зробила все, щоби свято випало торжественно» (Свято-2).

Велелюдним та урочистим стало «Свято в честь стрілецьких могил» у с. Лапшині Бережанського повіту, яке відбулося 5 серпня 1928 р. (Свято-1). Окрім місцевого товариства «Луг», на подію прибули представники осередків «Лугу» з сіл Жуків, Шумляни, Лісники, Вербів, Потутори, Посухів, Гиновичі, Бишки, Потік, а також «Просвіта» та «Пласт» із Бережан. Після відправлення святкової Служби Божої коло церкви святковий похід вирушив із села на гору Лисиця, де напередодні місцева молодь впорядкувала та висипала стрілецьку могилу на місці поховання стрільця Василя Придивуса (походив із с. Ляшки долішні Бібського повіту, був вояком ГА, загинув у червні 1919 р.). Після поминального промови місцевий парох о. Романчукевич, посол до польського сейму Михайло Західний, Осип Замошак, і Теофіл Бемко. На святі був присутній брат полеглого. Під час Служби Божої та поминального співав хор із Вербова і грав пластовий оркестр із Бережан. На високій могилі містився великий дубовий хрест із написом «Борцеві за волю України». У другій половині дня відбувся Луговий фестин. До показової програми, зокрема вправ вільноруч та топірцями, було залучено 269 луговиків.

Незважаючи на проведення заходів із нагоди пошанування українських національних героїв із дотриманням законів та розпорядків Польщі, польська влада неодноразово перешкоджала таким заходам. Так, у жовтні 1922 р. у Сокалі покарано пластунів за участь у Богослуженні за світлої пам'яті Ольги Басараб (Левицький, 1967, с. 36). У Дрогобичі 1 листопада 1924 р. поліція провела обшуки у пластунів, які були на Службі Божій та тримали почесну сторожу у церкві (1 листопада, 1924). У дні Зелених Свят (15–16 червня 1924 р.) в усій Галичині відбувалося упорядкування могил борців за волю та урочисті походи із залученням усіх зацікавлених осіб. Польська влада та поліція пильно придивлялася до цих заходів,

подекуди забороняючи діяльність тих чи тих молодіжних товариств, зокрема за участь у поході було заборонено учням бучацької гімназії належати до «Пласту» (Пластова хроніка, 1925).

Але, напевно, найбільш показовою є подія, яка трапилася 27 травня 1923 р. Тоді польська поліція у Львові біля Янівського цвинтаря конфіскувала прапор товариства «Сокіл-Батько». Ось як про цю подію описав сокільський діяч Микола Левицький: «...забраний насильно львівською польською поліцією в дні 27 травня 1923 р. в хвилі коли служачий “Сокола-Батька” вертав з прапором враз з процесією Волоської церкви з Янівського цвинтаря, де відбувалась панахида за полеглих українських героїв з часів визвольної боротьби. Поліція випала з бараків понизше Янівського цвинтаря і видерла прапор насильно розганяючи окруження. Другого дня рано інтервенював у Райнляндер, директора поліції голова “Сокола-Батька” дир[ектор Микола] Заячківський, і Райнляндер зажадав письмального потвердження змісту прапору і дозволу на прапор, виданого поліцією в часі затвердження прапору» (ЦДІАЛУ-4, арк. 67 зв.). Член організації «Сокіл-Батько» Тарас Франко про ці події написав: «Довго не сходила і досі не сходить з порядку нарад старшини справа прапора, що його забрала безправно львівська поліція на Янівськiм кладовищі по панахиді за наших членів, що наклали головами у Львові під час пам'ятних боїв 1918 р. Пішло багато письм до властей, роблено й особисті заходи, але прапор до нині арештований в поліції» (Франко, 1925, с. 3). На засіданні старшини товариства «Сокіл-Батько» 30 травня 1923 р. вирішено внести до дирекції поліції подання з проханням повернути прапор. Окрім того, М. Левицького зобов'язали підшукати відповідних людей, які б могли виконувати обов'язки хорунжого. Поліція не хотіла віддавати прапор, мотивуючи це тим, що нема його затвердженого правильника. Коли правильник було віднайдено, поліція почала твердити, що ще перед Першою світовою війною правильник не був нею полагоджений, тому треба зробити ще одне подання (ЦДІАЛУ-5, арк. 69). У другій половині липня 1923 р. один із хорунжих приніс комісару поліції Кучевському футляр для прапора, перевіrivши, чи прапор не ушкоджений. Прапор було покладено у футляр (ЦДІАЛУ-5, арк. 74).

Упродовж 1923–1928 рр. старшина «Сокола-Батька» неодноразово зверталася до дирекції поліції у Львові з вимогою повернути прапор. Остання шукала будь-якого приводу, щоб прапор не віддати.

Інформація про ці події найповніше відображена у книзі протоколів засідань старшини та загальних зборів сокільського товариства від 30 травня 1923 р. до 10 лютого 1928 р. Наведу окремі факти з цієї «боротьби». Отже, 4 листопада 1923 р. на XXIV Надзвичайних Загальних зборах товариства «Сокіл-Батько» було прийнято зміни до статуту, що стосувалися прапора. Зокрема, у 34-му параграфі замінено слова: «...знамя товариства є руский лев, поклик “бодрім ся”» на слова: «знамя товариства є лев на синім полі, що спинається на остру скалу, поклик “бодрім ся”» (ЦДІАЛУ-5, арк. 106–108 зв.). А 7 листопада 1923 р. М. Левицький проінформував старшину товариства «Сокіл-Батько» про те, що він був у поліції у справі повернення прапора. Однак, незважаючи на обіцянки радника Крайнера, референт радника Кучевський прапор не віддав (ЦДІАЛУ-5, арк. 90 зв.). На засіданні старшини товариства «Сокіл-Батько» 16 квітня 1924 р. обрано трьох хорунжих: Кузьмовича, Лавріва (імена не встановлено), Степана Кривокульського. Голова товариства Микола Заячківський повідомив, що письмово звернеться ще раз до поліції, щоби та передала сокільський прапор до Національного музею у Львові (ЦДІАЛУ-5, арк. 111–112). На засіданні старшини 21 травня 1924 р. ухвалено подати до поліції нове прохання про затвердження правильника прапора. Члену організації Бонковському доручено нарисувати взірці прапора до подання (ЦДІАЛУ-5, арк. 118–119). На засіданні старшини 4 вересня 1924 р. з ініціативи М. Левицького вирішено поновити старання в справі прапора. Коли не можна його повернути у власність товариства, то старатися про дозвіл передати Національному музею у Львові (ЦДІАЛУ-5, арк. 122 зв.–123 зв.). На засіданні старшини 29 січня 1925 р. М. Заячківський запропонував провести усі можливі заходи щодо повернення прапора до нового воєводи, радив внести спершу письмове подання до воєводства (ЦДІАЛУ-5, арк. 133). На засіданні старшини 12 березня 1925 р. розглянуто інформацію від поліції, яка вимагала внести нове подання про затвердження правильника прапора. Подання зголосився написати С. Шухевич (ЦДІАЛУ-5, арк. 140–140 зв.). На засіданні старшини 26 березня 1925 р. наголошували на тому, що справа повернення прапора ще не вирішена (ЦДІАЛУ-5, арк. 143). На надзвичайному засіданні старшини 11 травня 1925 р. голова товариства М. Заячківський проінформував членів про те, що його покликали до поліції щоб залагодити справу прапора (ЦДІАЛУ-5, арк. 146–147 зв.). На засіданні XXVII звичайних зборів старшини

товариства «Сокіл-Батько» 13 березня 1926 р. С. Шухевич повідомив, що справа сокільського прапора розглядається у міністерстві (ЦДІАЛУ-5, арк. 173–174). На засіданні старшини 25 березня 1926 р. з ініціативи М. Левицького порушено питання про повернення прапора. Окрім того, додатково затверджено хорунжим Лавріва та двох його заступників Волинця і Івана Мрица (ЦДІАЛУ-5, арк. 174–175 зв.). На засіданні старшини 2 вересня 1926 р. М. Заячківський повідомив, що звертався до поліції з проханням провітрити прапор (ЦДІАЛУ-5, арк. 185 зв.). На засіданні старшини 9 вересня 1927 р. він запропонував знову подати письмове звернення до дирекції поліції про повернення прапора (ЦДІАЛУ-5, арк. 224). На засіданні старшини 16 вересня 1927 р. Тиміш Білостоцький повідомив, що 13 вересня відправлено письмове звернення до дирекції поліції про повернення прапора (ЦДІАЛУ-5, арк. 226). А 18 листопада 1927 р. на засіданні старшини товариства «Сокіл-Батько» Нестор Яців запропонував активізувати всі сили для того, щоб повернути прапор, оскільки відповіді від дирекції поліції на письмове звернення 13 вересня не отримано (ЦДІАЛУ-5, арк. 235–235 зв.). На засіданні старшини 25 листопада 1927 р. він повідомив, що голова товариства М. Заячківський пообіцяв взяти під особистий контроль справу повернення прапора (ЦДІАЛУ-5, арк. 236 зв.). На засіданні старшини товариства 10 лютого 1928 р. вирішено, що справу повернення прапора під контроль бере М. Левицький (ЦДІАЛУ-5, арк. 241).

Урешті-решт соколам вдалося добитися свого. Прапор повернули. Про ці події голова товариства «Сокіл-Батько» М. Заячківський 31 березня 1928 р. писав: «Нам видано Прапор “Сокола” з тим застереженням, що не вільно єго публично уживати, доки не буде затверджений через Власти. Отсе застереження ми іменем “Сокола-Батька” прийняли і підписали. Просимо до сего стану справи примінитися. Треба сей час внести подане о затверджене Прапора» (ЦДІАЛУ-2, арк. 2). Відповідні документи так і не було затверджено, хоча їх неодноразово подавали до дирекції, поліції та уряду Львівського воєводства. Наведена історія показує, наскільки важко було працювати молодіжним організаціям упродовж 1920-х років і скільки зусиль доводилося докладати, щоб довести свою правоту.

Ще одним важливим напрямком збереження національної пам'яті про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр. українськими організаціями «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Га-

личині стали публікації на сторінках їхніх часописів: «Вісти з Лугу», «Молоде життя», «Січові вісти», «Сокільські вісти». У них час від часу друкували спогади й оповідання про національно-визвольну боротьбу. За відсутності інших матеріалів періодика часто залишалася чи не єдиним достовірним джерелом інформації. Тому вона стала цінним і достатньо інформативним джерелом. На увагу заслуговують спогади та оповідання Ярослава Купчинського «Кілька годин у Києві. (Спомин)» (Купчинський, 1927), Анатолія Курдидика «Три останні патрони» (Курдидик, 1928), Михайла Кураха «Михайло Земляк. (Спомин)» (Курах, 1922), Осипа Думіна «Козацьким шляхом. (Зі споминів про побут в партизанському відділі в Гошові)» (Думін, 1922), публікації «22 січня 1918. р.» (22 січня 1918. р., 1928), «Бій під Крутами. (В десятилітню річницю)» (Бій під Крутами, 1928), «Не осоромім української землі! (Спомин з січового життя)» (Не осоромім, 1922), «Роковини» (Роковини, 1923) тощо. Зокрема, на основі цієї інформації виховувалася тогочасна українська молодь.

Отже, у 1920-х роках українські товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині зробили все від себе належне, щоб зберегти національну пам'ять про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр. Імена діячів української національно-визвольної боротьби 1914–1923 рр. присвоювалися структурним підрозділам організацій. Віддавалася шана тим військовим, державним і громадським діячам часів Першої світової війни та Української революції 1917–1923 рр., які загинули, виїхали за межі Галичини, закордон або повернулися до краю. Належно відзначали 1 листопада 1918 р. та 22 січня 1919 р. Із цих нагод проводилися свята, урочистості, академії, лекції, бесіди тощо. Гідно пошановувалися полегли герої, доглядалися місця поховань, відновлювалися могили, відправлялися панахиди. Заходи супроводжувалися відповідними промовами та залученням широкого громадянства Галичини. Важливим напрямком збереження національної пам'яті про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр. стали матеріали на сторінках сокільських, січових, пластових і лугових часописів: «Вісти з Лугу», «Молоде життя», «Січові вісти», «Сокільські вісти». Ці публікації формували суспільну думку, давали змогу відчувати дух цієї історичної епохи, зануритися в перебіг подій, оцінити діяльність окремих осіб, у різних державних, військово-політичних, громадських, культурно-просвітніх, наукових утвореннях та організаціях. Усі ці кроки не були марними. Національну пам'ять

про українську національно-визвольну боротьбу 1914–1923 рр. зберегли УВО, ОУН та УПА, українці в діаспорі упродовж ХХ ст. та в незалежній Україні. Під час російсько-української війни (2014–2025) іменами воєнків, які відзначилися у 1914–1923 рр., названо бойові підрозділи Збройних сил України: 26-та окрема артилерійська бригада ім. генерал-хорунжого Романа Дашкевича, 131-й окремий розвідувальний батальйон ім. полковника Євгена Коновальця, 110-та окрема механізована бригада ім. генерал-хорунжого Марка Безручка, 12-та окрема бригада армійської авіації ім. генерал-хорунжого Віктора Павленка та ін.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

22 січня 1918. р. (1928). *Вісти з Лугу*, 2, 1–2.

1 листопада в Дрогобичі. (1924, січень–март). *Молоде життя*, 1–2, 12.

Бій під Крутами. (В десятилітню річницю). (1928, лютий). *Вісти з Лугу*, 2, 2–4.

Бучко, І., Гайдучок, С., Кузьмич, В. (1923, 17 серпня). До учениць та учеників проф. Боберського і прихильників Його громадянської праці! *Діло*, 109, 4.

Волове Очко. 21. Пластовий Курінь у Чорткові (1929, 25 падолиста). *Молоде життя*, 10, 14.

Гайдучок, С. (1926, 16 вересня). Спортовий ювілей. 15-ліття Спорт. Т-ва «Україна». *Діло*, 205, 4.

ДАЛО-1: Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. 1 (Львівське воєводське управління), оп. 51, спр. 1557, 101 арк.

ДАЛО-2: Держархів Львівської обл., ф. 281 (Український спортовий союз у Львові), оп. 2, спр. 39, 568 арк.

Думін, О. (1922, жовтень–грудень). Козацьким шляхом. (Зі споминів про побут в партизанському відділі в Гошові). *Січові вісти*, 5–6, 3–8.

Купчинський, Я. (1927, 25 липня). Кілька годин у Києві. (Спомин). *Вісти з Лугу*, 7, 5–7.

Курах, М. (1922, вересень). Михайло Земляк. (Спомин). *Січові вісти*, 4, 3–5.

Курдидик, А. (1928, травень). Три останні патрони. *Вісти з Лугу*, 5, 2–6.

Левицький, С. (1967). *Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора. (Причинки до історії Пласту)*. Мюнхен: Молоде життя.

Лякаються льва на... печатці. (1923, 10 серпня). *Діло*, 103, 3.

Не осоромім української землі! (Спомин з січового життя). (1922, серпень). *Січові вісти*, 3, 3–5.

Пластова хроніка. (1925, 15 квітня). *Молоде життя*, 3, 9.

Роковини. (1923, січень–лютий). *Січові вісти*, 1–2, 1–2.

Свідзинська, О., (відп. ред.), Сова, А., Юзич, Ю. (уклад.). (2015). *Мартиролог Українського Пласту*. Львів: Дизайн-студія «Папуга».

Свято-1: Свято в честь стрілецьких могил в Лапшині. (1928, вересень). *Вісти з Лугу*, 9, 8–9.

Свято-2: Свято в честь стрілецьких могил і Луговий фестин в Гиновичах (1928, вересень). *Вісти з Лугу*, 9, 8–9.

Сова, А. (2009). *Символіка українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.)*. [автореф. дис. ... канд. іст. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка]. Львів.

Сова, А. (2011). Печатка пластового музею у Львові. *Пластовий шлях*, 4, 38–39.

Сова, А. (2012). Печатки як джерело до історії організації «Пласт» у Галичині (1910–30-ті роки). В Л. Головата (упоряд.), *Книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база: тези доповідей і повідомлень: міжнародна наукова конференція (Львів, 17–18 травня 2012 р.)*. Львів, 32–35.

Сова, А. (2019). *Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія*. Львів.

Сова, А. (2023a). Взаємодія українських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині з органами місцевого самоврядування у контексті суспільно-культурної діяльності (перша третина XX століття). В М. Романюк (відп. ред.), *Місцеве самоврядування в Україні (XX – початок XXI століття). Західні землі: монографія*. Львів, 52–89. DOI: 10.33402/ms.2023-52-89

Сова, А. (2023b). Степан Бандера і Пласт: перші кроки у громадському житті Галичини. *Бандерівська сурма: науковий збірник Меморіального музею-садиби родини Бандерів*, 1, 16–39.

Українське сокілство в другій половині 1927 р. (1928, січень). *Сокільські вісти*, 1, 5–8.

Франко, Т. (1925). *Розвій руханки серед Українців*. Львів.

ЦДАВО-1: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 2192 (Диктатор Західної області УНР м. Чортків (Галичина), м. Кам'янець-Подільський Подільської губернії), оп. 1, спр. 1, 357 арк.

ЦДАВО-2: ЦДАВО України, ф. 4379 (Боберський Іван (1873–1947) – педагог, діяч ЗУНР ЗОУНР, голова товариства «Сокіл-Батько» у м. Львові, повноважний представник ЗУНР у США і Канаді), оп. 1, спр. 11, 317 арк.

ЦДІАЛУ-1: Центральний державний історичний архів, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 312 (Українське спортивне товариство «Сокіл-Батько», м. Львів), оп. 1, спр. 6, 51 арк.

ЦДІАЛУ-2: ЦДІАЛ України, ф. 312, оп. 1, спр. 16, 6 арк.

ЦДІАЛУ-3: ЦДІАЛ України, ф. 312, оп. 1, спр. 18, 1 арк.

ЦДІАЛУ-4: ЦДІАЛ України, ф. 312, оп. 1, спр. 43, 127 арк.

ЦДІАЛУ-5: ЦДІАЛ України, ф. 312, оп. 1, спр. 44, 260 арк.

ЦДІАЛУ-6: ЦДІАЛ України, ф. 358 (Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр, 1865–1944), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ), оп. 1, спр. 135, 16 арк.

ЦДІАЛУ-7: ЦДІАЛ України, ф. 389 (Верховна пластова команда, м. Львів), оп. 1, спр. 28, 20 арк.

ЦДІАЛУ-8: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 29, 113 арк.

ЦДІАЛУ-9: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 30, 6 арк.

ЦДІАЛУ-10: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 31, 113 арк.

ЦДІАЛУ-11: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 32, 171 арк.

ЦДІАЛУ-12: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 33, 157 арк.

ЦДІАЛУ-13: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 34, 146 арк.

ЦДІАЛУ-14: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 35, 152 арк.

ЦДІАЛУ-15: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 38, 145 арк.

ЦДІАЛУ-16: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 39, 116 арк.

ЦДІАЛУ-17: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 40, 93 арк.

ЦДІАЛУ-18: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 41, 86 арк.

ЦДІАЛУ-19: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 42, 101 арк.

ЦДІАЛУ-20: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 76, 55 арк.

ЦДІАЛУ-21: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 112, 129 арк.

ЦДІАЛУ-22: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 119, 110 арк.

ЦДІАЛУ-23: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 151, 73 арк.

ЦДІАЛУ-24: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 162, 191 арк.

ЦДІАЛУ-25: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 233, 119 арк.

ЦДІАЛУ-26: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 243, 101 арк.

ЦДІАЛУ-27: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 741, 16 арк.

ЦДІАЛУ-28: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 750, 68 арк.

ЦДІАЛУ-29: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 787, 140 арк.

ЦДІАЛУ-30: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 831, 70 арк.

ЦДІАЛУ-31: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 884, 53 арк.

ЦДІАЛУ-32: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 888, 32 арк.

ЦДІАЛУ-33: ЦДІАЛ України, ф. 389, оп. 1, спр. 961, 1224 арк.

ЦДІАЛУ-34: ЦДІАЛ України, ф. 404 (Редакція журналу «Молоде життя» у Львові), оп. 1, спр. 3, 62 арк.

Чучман, Е. (1936). *Тим, що відійшли. СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 42–43.

Андрій СОВА